

віймки слідчий повинен вживати заходів до того, щоб не були розголошені виявлені при цьому обставини особистого життя обшукуваного та інших осіб, які проживають або тимчасово перебувають у цьому приміщенні”. При проведенні допиту інформація про особисте життя може бути отримана як безпосередньо від самого власника такої інформації, так і від інших осіб. При цьому у першому випадку допустимість повідомлення таких відомостей визначає їх власник, а в іншому - дізнавач, слідчий в межах обставин, що підлягають доказуванню в кримінальній справі, або мають значення тактичного характеру. Тому, на наш погляд, необхідно надати право дізнавачу, слідчому, прокурору, суду вимагати від учасників слідчих і судових дій не розголошувати відомості про особисте життя, про що відбирати від учасників таких дій відповідну підписку.

Для вирішення проблеми захисту особистого життя людини від протиправного і необгрунтованого втручання в нього органів дізнання і досудового слідства під час здійснення ними кримінально-процесуальної діяльності, необхідно також законодавчо встановити процесуальні підстави і умови втручання в особисте життя, а також встановити процесуальні межі допустимості втручання в особисте життя людини органами досудового розслідування під час перевірки інформації про злочини і досудового провадження у кримінальній справі.

Враховуючи викладене, головними аспектами реалізації зазначених положень на досудових стадіях кримінального процесу є гарантування законного та обгрунтованого процесуального режиму отримання, зберігання, використання та розповсюдження конфіденційної інформації про особисте життя людини, а також надання можливості вимагати спростування недостовірної інформації про себе або про членів своєї сім’ї, відшкодування матеріальної та моральної шкоди, яка завдана незаконними діями органів досудового розслідування з такою інформацією.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою кримінального права та процесу
Навчально-наукового інституту підготовки кадрів оперативних служб міліції
Національної академії внутрішніх справ України (протокол № 11 від 2 лютого 2004 року)*

Гордін Л.Я.,

*оперуповноважений карного розшуку
Жовтневого РВВС міста Харкова*

ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧО-ОПЕРАТИВНИХ ГРУП

Розкриття та розслідування багатьох тяжких та особливо тяжких злочинів, вчинених в умовах неочевидності, часто стає можливим завдяки постійній взаємодії слідчого з оперативними працівниками, своєчасному вжиттю низки спільних заходів, спрямованих на встановлення особи, яка вчинила злочин, та її викриття. В юридичній літературі склалися різні точки зору щодо конкретних організаційних форм взаємодії слідчих груп з органами дізнання: перша група авторів найбільш ефективною вважає слідчо-оперативну групу, в якій під єдиним началом співпрацюють слідчі(й), оперативні працівники¹; інша точка зору полягає

¹ Карнеева Л.М. Правовые основы взаимодействия следователя с сотрудниками органов милиции // Соц. Законность. – 1981. – № 5. – С. 51; Бажанов С.В. Групповой метод как способ повышения эффективности предварительного следствия // Основания и порядок реализации уголовной ответственности. – Куйбышев, 1989. – С. 123

в доцільності створення двох паралельних, організаційно-самотійних діючих груп – слідчої й оперативної².

На наш погляд, потребам сучасної практики боротьби зі злочинністю найбільш відповідає слідчо-оперативна група, необхідність у створенні якої, як зазначили О.Я. Дубинський, Ю.І. Шостак, виникає, коли слідчому необхідна постійна допомога оперативних працівників, тобто виникає потреба систематичної та інтенсивної взаємодії.³ Ця форма взаємодії слідчого та органу дізнання породжена практикою; вона усуває організаційну роз'єднаність учасників розслідування. Разом з тим, при колегіальному розслідуванні кримінальної справи важливого значення набуває питання щодо чіткого розмежування повноважень членів слідчо-оперативної групи, неприпустимості змішування процесуальних функцій слідчого та оперативних працівників. Адже процесуальний статус цих суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності зовсім різний. У зв'язку з цим правильним вбачається погляд О.О. Тарасова, який підкреслив відсутність будь-якого сенсу у протиставленні діяльності слідчої та оперативної групи по одній кримінальній справі, якщо доступний тільки в умовах слідчо-оперативної групи рівень міжвідомчої координації буде поєднуватися з надійними гарантіями від змішування процесуальних функцій і статусів учасників розслідування.⁴

Останнім часом правозастосовна практика набула значного досвіду з розкриття та розслідування складних, багатоепізодних справ саме слідчо-оперативними групами. В слідчій практиці склалися декілька видів таких формувань: чергова слідчо-оперативна група; постійно діюча слідчо-оперативна група; слідчо-оперативна група, створена для розкриття і розслідування конкретних злочинів; спеціальні слідчо-оперативні групи⁵. Залежно від їх чисельного складу та внутрішньої організації розрізняють просту, дволанкову та триланкову структуру слідчо-оперативної групи.

Діяльність таких груп, на наш погляд, має багато переваг порівняно з іншими формами взаємодії слідчих та оперативних працівників: вона дозволяє найбільш ефективно використовувати знання та професійний досвід всіх членів групи, організувати розслідування кримінальної справи за єдиним планом, прискорити та спростити обмін інформацією між членами групи та дачу слідчим доручень органу дізнання про здійснення розшукових або слідчих дій, більш активно використовувати при розслідуванні кримінальної справи оперативно-розшукові заходи.

Зазначені переваги такої форми взаємодії обумовлюють не тільки доцільність її використання при розкритті та розслідуванні багатьох кримінальних справ, а в деяких випадках – і об'єктивну необхідність.

Проте слід зазначити, що порядок створення та діяльності слідчо-оперативних груп є предметом правового регулювання виключно відомчих нормативних актів. Чинне кримінально-процесуальне законодавство України ці питання не регламентує. З цього виникає проблема легітимності провадження досудового розслідування кримінальної справи слідчо-оперативною групою.

В літературі висловлений погляд щодо правомірності розгляду як правової підстави діяльності слідчо-оперативної групи статей 114, 119 КПК України, які регламентують можливість дачі слідчим доручень органу дізнання та провадження досудового слідства по кримінальній справі групою слідчих.

² Балашов А.Н. Взаимодействие следователей и органов дознания // Соц. законность. – 1970. – № 2. – С. 20.

³ Дубинский А.Я., Шостак Ю.И. Организация и деятельность следственно-оперативных групп. – К.: КВШ МВД СССР, 1981. – С. 17.

⁴ Тарасов А.А. Единоличное и коллегиальное в уголовном процессе. Правовые и социально-психологические проблемы. – Самара: Самарский университет, 2001. – С. 173.

⁵ Синеокий О.В. Виды следственных и следственно-оперативных групп: сравнительный анализ // Государство и право. – 1997. – № 1. – С. 60-67.

Враховуючи, що слідчо-оперативна група не є формою провадження досудового слідства, а представляє собою, як вище зазначено, форму взаємодії слідчого (слідчих) з оперативними працівниками органу дізнання, яка суттєво відрізняється від передбачених ст.ст. 114, 119 КПК України форм, вважаємо, що вказані статті не можуть розглядатися як достатня правова підстава розслідування кримінальної справи слідчо-оперативною групою.

Таким чином, склалася ситуація, коли на практиці використовується така форма взаємодії суб'єктів, які здійснюють доказування по кримінальній справі, яка належним чином не врегульована чинним законодавством. Це обумовлює актуальність розгляду низки питань, пов'язаних з особливостями створення та функціонування слідчо-оперативних груп, проблемами законодавчого забезпечення їх діяльності.

Зазначені питання були предметом наукових досліджень О.Я. Дубинського, Л.М. Карнеєвої, О.М. Ларіна, С.В. Бажанова, О.Н. Балашова, О.О. Чувільова, О.В. Синьокого, О.О. Тарасова та інших вчених. Проте в умовах реформування кримінально-процесуального законодавства України вони потребують комплексного аналізу з метою створення належної нормативно-правової основи діяльності слідчо-оперативних груп, виявлення можливих шляхів підвищення її ефективності.

В доктрині кримінального процесу під слідчо-оперативною групою запропоновано розуміти організаційну форму взаємодії слідчих (іноді прокурорів і начальників слідчих підрозділів, які реалізують повноваження слідчого), оперативних працівників, співробітників експертних установ і різних (в тому числі – експертно-криміналістичних) служб міліції та інших органів дізнання⁶. Таким чином, до складу слідчо-оперативної групи можуть входити не тільки слідчий (слідчі), оперативні працівники органу дізнання та дільничні інспектори, а й експерти-криміналісти та судові медики. В кожному конкретному випадку кількісний та якісний склад слідчо-оперативної групи може бути різним – він визначається залежно від складності розслідування злочину, обсягу оперативно-розшукових та слідчих дій, які мають бути виконані для розкриття злочину та його розслідування, характеру злочинних дій тощо. Але обов'язковими їх учасниками є слідчі прокуратури або Міністерства внутрішніх справ України (Служби безпеки України, податкової міліції), працівники карного розшуку або Управління по боротьбі з організованою злочинністю, інших оперативних підрозділів.

Порядок створення слідчо-оперативної групи залежить від її конкретного виду. Наприклад, керівник постійно діючої слідчо-оперативної групи, її склад на практиці визначається рішенням прокурора або керівника обласного управління МВС України. Документальне оформлення створення та складу слідчо-оперативної групи має важливе значення як для визначення кола суб'єктів, які здійснюватимуть провадження по кримінальній справі, розподілу їх обов'язків, так і для забезпечення права учасників кримінального процесу заявити відвід слідчому. Про створення слідчо-оперативної групи може бути зазначено в постанові про порушення кримінальної справи або в окремій постанові (у тих випадках, коли на початковому етапі розслідування не вдається точно визначити обсяг розшукових заходів, які необхідно буде здійснювати у справі, а тому досить складно вирішити питання щодо створення слідчо-оперативної групи). В ній повинні бути зазначені всі члени групи та її керівник. З цією постановою мають бути ознайомлені підозрюваний, обвинувачений, їх законні представники, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники, а також роз'яснено право заявити відвід будь-якому члену слідчо-оперативної групи або її керівникові, про що складається протокол.

Важливою умовою успішної діяльності слідчо-оперативної групи є стабільність її складу. Практика свідчить, що постійні зміни у складі групи призводять до повторного провадження ряду слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, необхідності ознайомлення нових членів групи зі всією справою, оскільки незважаючи на колегіальність провадження по ній, кожний із

⁶ Тарасов А.А. Единичное и коллегиальное в уголовном процессе: Правовые и социально-психологические проблемы. – Самара: Самарский университет, 2001. – С. 160.

членів групи, як правило, має бути обізнаний у розслідуванні в цілому. Це призводить до втрати часу, що інколи може тягти й втрату доказової інформації. Звичайно, сказане не означає неприпустимість зміни складу групи, взяття участі в розслідуванні справи нових слідчих та оперативних працівників. Проте в практичній діяльності слід уникати постійних змін у її складі, які не обумовлені об'єктивною необхідністю. У зв'язку з цим зазначимо, що про зміни у складі групи та заміну її керівника повинна складатися окрема постанова, з якою також мають бути ознайомлені підозрюваний, обвинувачений, їх законні представники, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач та їхні представники.

Окремої уваги заслуговує питання щодо процесуального статусу керівника слідчо-оперативної групи. Він приймає справу до свого провадження, здійснює процесуальне керівництво всією роботою групи, несе персональну відповідальність за всебічність, повноту та об'єктивність розслідування кримінальної справи, своєчасність виконання необхідних процесуальних та розшукових дій. Реалізація процесуального керівництва обумовлює необхідність надання керівникові групи певних повноважень процесуального та владно-розпорядчого характеру. Вбачається, що вирішення питань, які стосуються об'єднання і виділення справи, закриття провадження по кримінальній справі в цілому або в його частині, призупинення або поновлення провадження, порушення подання про продовження строку досудового слідства, про застосування щодо підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді взяття під варту та продовження його строків, про поміщення обвинуваченого у медичний стаціонар для провадження судово-медичної або судово-психіатричної експертизи, притягнення особи як обвинуваченого і визначення обсягу обвинувачення, передачі кримінальної справи прокурору для направлення її до суду має бути віднесено законом до виключної компетенції керівника слідчо-оперативної групи.

Колегіально здійснюючи провадження по кримінальній справі, кожний із членів слідчо-оперативної групи, разом з тим, виконує свій напрямок діяльності, визначений, перш за все, його загально-процесуальним статусом та планом розслідування кримінальної справи. Тому в роботі слідчо-оперативної групи необхідно дотримуватися чіткого розмежування функцій її учасників, які, як зазначалося вище, мають різне процесуальне становище, що й обумовлює основні напрямки їх діяльності. Якщо слідчі виконують процесуальні дії, регламентовані Кримінально-процесуальним кодексом України, то оперативні працівники органу дізнання здійснюють оперативно-розшукову діяльність, а процесуальні дії - виключно за дорученням слідчого. Тому слід погодитися з пропозицією Л. Півненко щодо необхідності пов'язати в таких випадках повноваження слідчого не з процесуальним актом прийняття кримінальної справи до свого провадження, а з державно-правовим характером його діяльності, тобто посадовим становищем.⁷ Отже, слідчі-члени слідчо-оперативної групи набувають повноважень щодо здійснення слідчих та інших процесуальних дій не на підставі доручення керівника групи, а виходячи із загальнопроцесуального статусу слідчого, включення у склад конкретної слідчо-оперативної групи та відповідно до плану розслідування кримінальної справи.

Аналіз зазначених проблем свідчить про доцільність внесення доповнень до КПК України, які б чітко визначали порядок створення слідчо-оперативної групи, особливості процесуального статусу її керівника та членів.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою кримінального процесу
Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого
(протокол № 7 від 6 березня 2004 року)*

⁷ Півненко Л. Проблеми групового розслідування кримінальних справ // Вісник прокуратури. – 2003. – № 6 (24). – с. 51